

УДК 316.346.2-055.2:334.74

М. В. Тимчак,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Ужгородський національний університет
ORCID ID: 0000-0001-9135-3714

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.5—6.75

ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

М. Tymchak,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Finance and Banking, National University "Uzhgorod National University"

GENERAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Метою дослідження є визначення загальних аспектів розвитку жіночого підприємництва, зокрема, їх характеристик, властивостей, атрибутів. Мета обумовила постанову таких завдань дослідження: 1) характеристика атрибутів жіночого підприємництва, які гальмують його розвиток (пізнання окреслених фактів та явищ); 2) характеристика соціально-психологічних аспектів, що за певних умов здатні виступити як продуценти добровільного та вимушеного розвитку жіночого підприємництва.

Результати дослідження дозволили конкретизувати загальні аспекти добровільної та вимушеної жіночої економічної ініціативи. Конкретизація атрибутів добровільної жіночої економічної ініціативи виявляє її орієнтацію на розвиток малого підприємництва, яке більшою мірою виконує в суспільстві соціальні функції або націлене на соціальний ефект. Самореалізація жінок орієнтована на соціальні функції та здійснюється на базі: 1) організацій громадянського суспільства (серед яких, благодійні та громадські організації, релігійні організації, тощо); 2) підприємницьких суб'єктів приватного права (юридичних та фізичних осіб, організацій заснованих громадськими організаціями людей з інвалідністю). Закономірно добровільна ініціативна жіноча діяльність орієнтована на сфери, що менш рентабельні чи прибуткові. Конкретизація атрибутів розвитку жіночого підприємництва, виявляють, що вимушеність формує орієнтацією на короткотермінову спекулятивну складову. Серед таких форм жіночого підприємництва: човникова торгівля; дропшипінг; трейдерство, дилерство та ін.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у формалізації та моделюванні базових передумов, які стимулюють розвиток жіночого підприємництва з урахуванням факторів гендерної самореалізації.

Entrepreneurship is a phenomenon of the market model of the economy, which has the prerequisites that form the environment for the free development of women's economic initiative, autonomy, and independence about forms of employment. Hence, by category women's entrepreneurship, we mean women's activity in economic activities aimed at realizing economic competence in production, realization, acquisition of goods, and other activities. At the same time, the phenomenon of a market-oriented model of the economy, separated from the general aspects of the development of women's initiative, will not contribute to the development of women's entrepreneurship; it is also characteristic of Ukraine. The study aims to identify general aspects of the development of women's entrepreneurship, in particular their characteristics, properties, and attributes. The objective of the study was: 1) describe of female entrepreneurship that inhibit its development (knowledge of certain facts and phenomena); 2) describe the general aspects; that, under certain conditions, they can act as producers of voluntary or forced development of women's entrepreneurship.

The results of the study made it possible to specify the general aspects of voluntary and forced women's economic initiative. The specification of general aspects of voluntary women's economic initiative demonstrates its orientation towards the development of small businesses, which are more socially responsible or socially oriented in society. The self-fulfillment of women, as described above, is oriented towards society through: 1) civil society organizations (including charitable and voluntary organizations, religious organizations, etc.); 2) Private business entities (legal and natural persons, organizations founded by public organizations of persons with disabilities). Naturally, women's voluntary initiatives are directed towards areas that are less profitable or profitable. The specification of the general aspects of the development of women's entrepreneurship reveals that compulsion shapes the orientation of short-term speculation. Among such forms of women's entrepreneurship are shuttle trades; Drop shipping; trading or dealership, etc.

Prospects for further research in this area are the formalization and modeling of basic prerequisites that stimulate the development of women's entrepreneurship from a gender perspective.

Ключові слова: жіноче підприємництво, вимушеність, ініціатива, гендерний розрив.

Key words: women's entrepreneurship, compulsion, initiative, gender gap.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Україна — це державне утворення, у якому переважає жіноче населення. Зокрема, станом на 2019 р., частка такого населення складає 53,7%, проти 46,3% чоловічого. Найбільш значною є перевага у старших вікових групах. Водночас у складі економічно активного населення більшу частку займають чоловіки (53 % проти 47% жінок). Враховуючи низький рівень народжуваності, ситуація не корелює з такими факторами, як вагітність, материнство, роль жінки та чоловіка у сім'ї. Відповідно до аналітичного дослідження "Інклюзивний розвиток бізнесу: жіноче підприємництво", жінки відмовляються від багатодітності на користь кар'єри. За статистичними даними жіноче безробіття в Україні менше від чоловічого в 1,4 рази, адже безробітні жінки швидше, ніж чоловіки, знаходять роботу [6, с. 43]. Разом з тим жіноче населення не проявляє значної самостійності та незалежності в економічній активності, у т.ч. щодо підприємництва (хоча виключенням є перехід до вимушеної підприємницької діяльності, що націлена на отримання швидких прибутків). Відтак необхідне таке реформування економіки, синтезування паралельних трансформацій соціальних взаємозв'язків, а також створення мотивації до соціальної взаємодії, що у комплексі не просто сприятимуть пасивному залученню жінок до виробництва, розподілу і споживання товарів й послуг, а здатні переформатувати та регулювати їх соціальні функції, психологію та спрямованість господарської діяльності. Зокрема, важливо: 1) активізувати процеси соціалізації та залучення жінок, як активних учасників чисельних процесів обміну, розподілу, вибору та використання обмежених ресурсів; 2) регулювати напрями досягнення економічних та соціальних результатів та специфіку одержання прибутку. Це активізує потребу конкретизації загальних аспектів жіночого підприємництва (а саме: соціальних, психологічних, економічних).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Визначення загальних аспектів жіночого підприємництва, висвітлено у працях таких економістів і практиків: В. Шатська, Н.Ю. Олій-

ник, Г. Тараненко, Дж.С. Джонсон. Досить цікавим є підхід до конкретизації соціально-психологічних аспектів жіночого підприємництва, що ґрунтується на порівнянні спрямованості господарської діяльності американських і українських жінок.

Слід звернути увагу на працю Н.Ю. Олійник, присвячену аналізу особливостей підприємницької діяльності жінок в Україні. У дослідженні виявлено характерні риси, види та форми жіночого підприємництва, визначені основні причини добровільної та вимушеної підприємницької активності жінок. Однак основний упор зроблено саме на соціальних аспектах активності жінок.

Констатуємо, що у більшості наявних джерел висвітлюються загальні економічні та соціальні аспекти, бар'єри, перешкоди для розвитку жіночого підприємництва, а також причини, що формують потребу у регулюванні цільової спрямованості жіночого підприємництва. Конкретизація загальних аспектів розвитку жіночого підприємництва залишається поза увагою науковців.

МЕТОЮ СТАТТІ

Мета статті полягає у визначенні сучасних аспектів розвитку жіночого підприємництва зокрема, їх характеристик, властивостей, атрибутів. Мета обумовила постанову таких завдань дослідження: 1) характеристика атрибутів жіночого підприємництва, які гальмують його розвиток (пізнання окреслених фактів та явищ); 2) характеристика соціально-психологічних аспектів, що за певних умов здатні виступити як продуценти добровільного та вимушеного розвитку жіночого підприємництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Підприємництво, це феномен ринкової моделі економіки, для рівноважного функціонування якої важливі ті передумови, які формують середовище вільного розвитку жіночої ініціативи, самостійності, незалежності щодо форм зайнятості. Відтак під категорією жіноче підприємництво ми розумітимемо активність жінок, щодо господарської діяльності, яка передбачає реалізацію господарської компетенції

у виробництві, реалізації, придбанні товарів, іншій діяльності. Феномен ринкової моделі економіки, відокремлений від загальних аспектів розвитку жіночої ініціативи (у т.ч. особливостей їх професійної орієнтації) та спрямований на вимушену активність, не сприятиме розгортанню довготермінового жіночого підприємництва, що необхідна для сталого економічного розвитку України. Саме добровільна ініціативність, з урахуванням специфіки професійної орієнтації, неодмінний атрибут існування і розвитку жіночого підприємництва. Добровільність ініціативності виступає базовим критерієм довготерміновості розвитку господарської діяльності, що здійснюється метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Станом на 2016 р. в Україні було зареєстровано до 1,9 млн підприємців, при цьому чоловіків-підприємців було на 131000 або 10,4% більше, ніж жінок-підприємців (870 000) [4]. У період з 2017—2018 рр. кількість чоловіків-підприємців впала на 73 000 особи, а жінок-підприємців на 36 000 осіб. Результатом можна вважати скорочення гендерного розриву серед підприємців з 10,3% до 8,8% [4]. У період з 2018 до 2020 рр. жінки набагато частіше реєстрували підприємницьку діяльність. За ці роки на ринку з'явилося: 68 000 нових жінок-підприємців, у той час, як чоловіків-підприємців — лише 43 000. Станом на 2020 р. в Україні зареєстровано до 1,8 млн підприємців, однак внаслідок зростання жіночого сегмента підприємництва, наявний гендерний розрив скоротився з 8,8% до 7% у 2020 р. [4]. Це при тому, що жіноче підприємництво не отримало належної підтримки від держави. Нарізі більшість програм, що спрямовані на підтримку гендерної рівності та розвиток нових форм зайнятості жінок у бізнесі — це донорські проекти, які фінансують уряди країн США, Швеції, Німеччини тощо. Окреслено динаміку наочно проілюстрована на рисунку 1.

Констатуємо, що динаміка зміни гендерного розриву підприємців України обумовлена цілим рядом аспектів, які спрямовують жіночу ініціативу, зокрема:

- мотивація входження в бізнес;
- високий рівень професійної сегрегації за ознакою статі та особисті якості, що формуються у відповідь на загальні особливості та

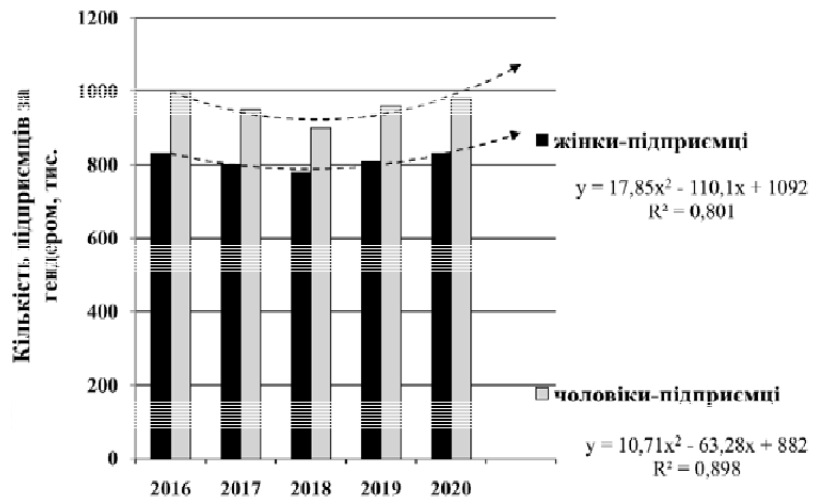

Рис. 1. Динаміка зміни гендерного розриву серед підприємців України станом на 2016—2020 рр., тис. осіб

Джерело: статистика Opendatanot [4].

проблеми, пов'язані з положенням жінок у сфері праці. За професійною ознакою жіноча зайнятість традиційно переважає у сферах діяльності з найнижчими рівнями середньої заробітної плати;

— сучасні цінності (що пов'язані із потребами збалансувати час між роботою та сімейним життям);

— схильність до соціальних дій. Так, саме жінкам властива сенситивність та прагнення до вирішення/пом'якшення наявних соціальних проблем.

Специфічним є те, що виокремлені аспекти, за умов формування добровільної ініціативи, здатні виступити продуцентами розвитку довготермінового жіночого підприємництва, яке виконує в суспільстві соціальні функції (табл. 1).

До атрибутів добровільності розвитку жіночого підприємництва нами віднесені:

— матеріальний і особистий інтереси, які формують передумови, що регулюють мотиваційний потенціал жінки, як підприємця. Зокрема матеріальний інтерес змагається з особистісними мотивами до самореалізації. При цьому матеріальний інтерес загострюється за умови виникнення страху за фінансовий добробут людей, які знаходяться поруч;

— формування у жінок бажання зайнятися підприємництвом, яке виконує у суспільстві соціальні функції. Мається на увазі бажання жінок реалізувати діяльність спрямовану на інновативну, суттєву, позитивну зміну у суспільстві (шляхом пом'якшення або розв'язання соціальних проблем);

— цінність гнучкого робочого графіка. Жінкам цікава можливість вибору зайнятості з вільним ро-

бочим часом (зокрема, за кількістю часу, за режимом його використання [2]);

— націленість на соціальний ефект, який є прямим, цілеспрямованим результатом, що ґрунтується на виконанні соціальних функцій.

Добровільна ініціативна діяльність значної частки чоловіків-підприємців пов'язана з промисловим виробництвом та пов'язаними з ним секторами з високою доданою вартістю, серед яких інженерна розробка та промисловий дизайн [7, с. 53]. Самореалізація чоловіків-підприємців спрямована на зростання доходів. Самореалізація жінок-підприємців обмежена специфікою професійної сегрегації за ознакою статі, спрямовується внутрішньою чутливістю, якостями, схильностями та особистими пробами. Відтак конкретизація сучасних аспектів добровільної жіночої економічної ініціативи виявляє її орієнтацію на самореалізацію, що ґрунтується на виконанні незвичної місії, зі специфічними критеріями й параметрами, очікуваними результатами.

Така самореалізація жінок передбачає розвиток підприємництва, яке більшою мірою:

— виконує в суспільстві соціальні функції тобто націлене на пом'якшення або розв'язання соціальних проблем;

— націлене на певний соціальний ефект.

У вітчизняному законодавстві наразі немає спеціальної організаційно-правової форми та правової бази для соціального підприємництва або підприємництва, що націлене на соціальний ефект [7, с. 28]. Водночас така самореалізація спрямована на господарську діяльність, у межах таких форм, як [7, с. 12—13]:

1) господарська діяльність, орієнтована на:

— приватні медичні центри та клініки (їх соціальна функція — лікування та піклування про здоров'я людей);

— дошкільні дитячі заклади (їх соціальна функція — організація дозвілля і розвиток дитини, підготовка дитини до школи);

Таблиця 1. Характеристика загальних аспектів, що є продуцентами добровільного розвитку жіночого підприємництва

Умови, що спрямовують жіночу ініціативу	Атрибути добровільного розвитку жіночого підприємництва			Особливості впливу на жіночу ініціативу
	Психологічний	Соціальний	Економічний	
Мотивації входження в бізнес	Внутрішня чутливість	Орієнтація на стан людей, за яких жінка несе відповідальність	Орієнтація на сфери, що менш рентабельні чи прибуткові, та відповідають специфіці професійної сегрегації за ознакою статі в Україні.	Матеріальний і особистий інтереси — умови, що регулює мотиваційний потенціал жінки, як підприємця ¹
Високий рівень професійної сегрегації за ознакою статі та особисті якості	Володіння особистими якостями, що необхідні в такого роду діяльності ²	Загальні проблеми, пов'язані з положенням жінок у сфері праці ³ , націленість на пом'якшення або розв'язання соціальних проблем		Формування у жінок бажання зайнятися підприємництвом, яке виконує в суспільстві соціальні функції
Сучасні цінності	Традиційні уявлення про роль жінки	Прагнення збалансувати час між роботою та сімейним життям		Цінність гнучкого робочого графіка
Схильність до соціальних дій	Внутрішня чутливість, яка формує чутливість до стану інших людей	Прагнення до вирішення/пом'якшення наявних соціальних проблем		Націленість на соціальний ефект, який є прямим цілеспрямованим результатом або виконання соціальних функцій

Примітки:

¹ Матеріальний інтерес змагається з особистісними мотивами. В разі загострення страху за фінансовий добробут людей, що знаходиться поруч.

² Працьовитість, здатність до мобілізації, інтуїція, комунікабельність, вміння налагоджувати контакти з людьми, сумлінність, відповідальність, цілеспрямованість (вміння справу до кінця).

³ Соціальна дискримінація жінок; деякі форми соціального захисту, що формують обмеження у сфері праці.

Джерело: сформовано на основі [7; 5; 3].

— приватні школи та освітні заклади (їх соціальна функція — спеціалізоване навчання, підготовкою до дорослого життя);

— пансіонати для літніх людей (їх соціальна функція — організація комфортного проживання і догляд людей похилого віку);

— приватні соціальні служби (їх соціальна функція — соціальні послуги для населення) та ін.

Таке жіноче підприємництво не має соціальної мети, однак виконує соціальні функції;

2) господарська діяльність, орієнтована на соціальний ефект:

— соціальні виробництва для створення робочих місць за цільовими групами (наприклад, жінок у кризових ситуаціях, інвалідів);

— благодійні крамниці для цільових груп (наприклад, для працевлаштування й реабілітації безпритульних людей, ветеранів АТО).

Характерними прикладами є [2, с. 23—24]: благодійний магазин "Ласка", м. Київ (що фінансує благодійні фонди та розвиває власні

проекти); майстерня добрих справ "Емаус-Оселя", м. Львів (що забезпечує працевлаштування і реабілітацію безпритульних людей); Кафе "Піца Ветерано", м. Київ (що забезпечує працевлаштування ветеранів АТО, передачу піц у волонтерський центр на залізничному вокзалі Києва та у військові госпіталі).

Водночас окреслену вище добровільна самореалізацію жінок у підприємстві орієнтовано на суспільстві соціальні функції, а отже, здійснюється на базі: 1) організацій громадянського суспільства (серед яких, благодійні та громадські організації, релігійні організації, тощо); 2) підприємницьких суб'єктів приватного права (юридичних та фізичних осіб, організацій заснованих громадськими організаціями людей з інвалідністю).

Закономірно добровільна, ініціативна жіноча діяльність орієнтована на сфери, що менш рентабельні чи прибуткові.

Сучасні аспекти, що гальмують розвиток добровільної ініціативи — це вимушеність, за якої господарська діяльність розпочинається в умовах відсутності/обмеженості альтернативних можливостей для отримання доходів. Вимушеність жіночого підприємництва пов'язана з орієнтацією на короткотермінову спекулятивну складову (табл. 2). До її атрибутів нами віднесено:

— перехід до ринку або ринкових умов, з принципово відмінними від наявних норм, установок трудової поведінки;

— вимушене звернення до комерційної діяльності, що не пов'язане з колишньою професійною діяльністю;

— різке погіршення матеріальних умов життя людей.

Наприклад, приватизація, проведена в 1990-х та на початку 2000-х р., менше сприяла входженню жінок у великий і середній бізнес, ніж чоловіків, через гендерну нерівність, щодо провідних ролей в економіці, а також через їх

Таблиця 2. Характеристика аспектів, що є продуцентами вимушеного розвитку жіночого підприємництва

Умови, що спрямовують жіночу ініціативу	Атрибути вимушеного розвитку жіночого підприємництва			Особливості впливу на жіночу ініціативу
	Психологічний	Соціальний	Економічний	
Перехід до ринку, з принципово відмінними від наявних нормами та установками трудової поведінки	Жінки менш готові до вільної, ініціативної діяльності, менш адаптовані, ніж чоловіки, через консерватизм, небажання ризикувати	Необхідність у перекваліфікації на інші професії, форми зайнятості, які не потребують освіти, накопичених професійних знань.	Короткостроковий характер, орієнтація на найлегшу і прибуткову діяльність	За керованого впливу можуть стати продуцентом розвитку довготермінового жіночого підприємництва через трансформацію посередництва і торгівлі у нестандартні форми зайнятості
Вимушене звернення до дрібної комерційної діяльності	Процес важкий, бо не пов'язаний з колишньою професійною діяльністю	Діяльність знижує соціальний та професійний статус		
Швидке погіршення матеріальних умов життя людей	Прагнення до швидкого покращення матеріальних умов життя, відчуття незахищеності, почуття відповідальності за своїх близьких	Реалізація господарської компетенції у сферах, що потребують найменших матеріальних, фізичних, професійних витрат і приносить за менший час великі доходи		
Гендерна нерівність, щодо провідних ролей в економіці	Консерватизм, небажання ризикувати	Вищі щаблі кар'єрних сходинок зайнятості переважно чоловіками		

Джерело: сформовано на основі [7].

консерватизм, небажання ризикувати. Так, на 100 посад, займаних чоловіками, припадало 65, що обіймали жінки (при тому, що частка висококваліфікованих працівників серед жінок була вищою, ніж серед чоловіків [6, с. 41]). Зокрема, державні об'єкти, серед яких магазини, кафе, аптеки, перукарні, в умовах приватизації, змінювали форми власності, а їх керівники (серед яких переважали чоловіки) мали переходити до самостійної, незалежної діяльності. Крім того, приватизація, стала одним з процесів, що супроводжували перехід до ринку, з принципово відмінними від наявних норм, установок трудової поведінки та відбувалися в умовах різкого, швидкого погіршення матеріальних умов життя людей. Жінки-підприємці, в умовах вимушеності, орієнтувалися на дрібну господарську діяльність у секторі послуг, зокрема в гуртовій та роздрібній торгівлі [7, с. 51]. Відтак у цей період жінки вимушено обирають дрібний бізнес, який орієнтовано на:

— можливості швидкого покращення матеріальних умов життя;

— діяльності, які не пов'язані з колишньою професійною діяльністю.

Нині розвиток жіночого підприємництва в Україні теж поступово набуває рис вимушеності. Це пов'язане з тим, що саме жінки були

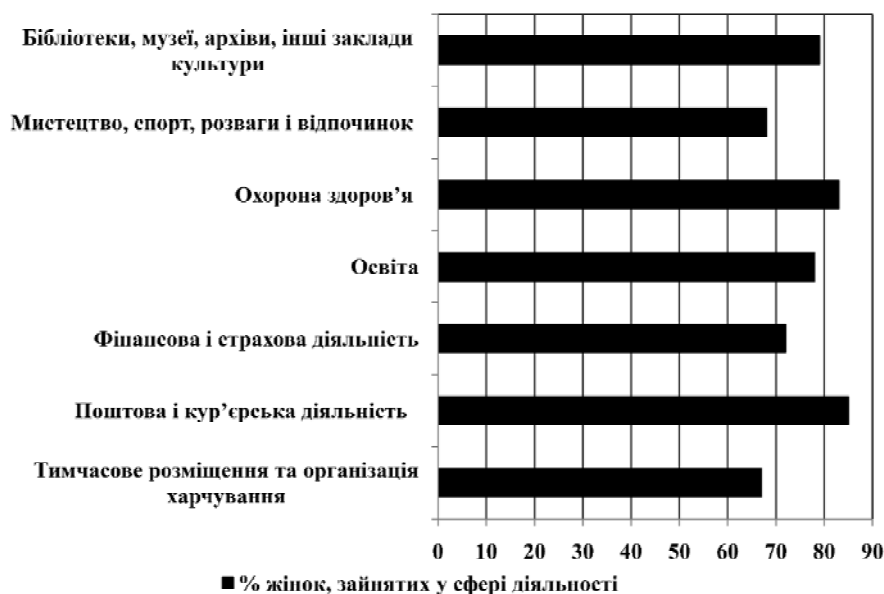

Рис. 2. Характеристика основних сфер зайнятості українських жінок станом на 2020 р., %

Джерело: [8].

найбільш зайняті у тих сферах, які постраждали від пандемії Covid-19 та від введення карантинних обмежень та режиму самоізоляції.

Так, основні сфери зайнятості українських жінок (рис. 2) це:

— тимчасове розміщення та організація харчування;

— поштова і кур'єрська діяльність;

— фінансова і страхова діяльність;

— освіта; охорона здоров'я;

— мистецтво, спорт, розваги і відпочинок;

— бібліотеки, музеї, архіви, інші заклади культури.

Саме за цими сферами наразі наявне не тільки зниження доходів, але і значне зростання кількості безробітних (так, з 2019 по 2020 рр. безробіття зросло на 31% [8]).

Вимушене жіноче підприємництво продукується стимулами негативного характеру. Відтак його суб'єкти надають перевагу вилученню всього, прибутку. Вони не займаються реінвестуванням.

Вимушене підприємництво, зазвичай, має короткостроковий характер, орієнтоване на найлегшу, прибуткову діяльність.

Серед базових форм жіночого підприємництва, що розвиваються в умовах вимушеності нами виділені:

— човникова торгівля у т.ч. прикордонна. Спекулятивна функція — швидке покращення матеріальних умов коштом торгівлі товарами широкого вжитку дрібним гуртом і в роздріб (методом "маятникової" торгівлі та/або використання режиму малого прикордонного руху);

— дропшипінг (спекулятивна функція — швидке покращення матеріальних умов коштом продажу товарів зі складу виробника через мережу Інтернет);

— трейдерство, дилерство (спекулятивна функція — швидке покращення матеріальних умов коштом торгівлі цінними паперами на фондовій біржі) та ін.

Така діяльність має ряд недоліків, серед яких:

— мінімальна соціальна захищеність, поступове зниження доходів внаслідок спеціалізації й монополізації ринку. Так, вимушені чинники є продуцентом розвитку короткотермінового спекулятивного жіночого підприємництва, яке орієнтоване на швидке отримання прибутку та обмежується вузькими часовими межами;

— здійснення діяльності на межі законності. Саме вимушені чинники наразі є продуцентом розвитку човникової торгівлі, із використанням режиму малого прикордонного руху та щоденного завезення дрібногуртових партій різноманітних товарів, з яких не сплачується мито.

За керованого впливу вимушеність може стати продуцентом розвитку довготермінового жіночого підприємництва через переорієнтацію ініціативності на нестандартні форми зайнятості (зокрема, блогерство, фриланс, онлайн-освіту, онлайн-коучинг та інші [1]).

Загалом за характеристиками загальних аспектів жіночого підприємництва визначено його орієнтацію на сферу бізнесу, що є відносно невеликою за розмірами, обігом капіталу та напрям роботи.

ВИСНОВКИ

Конкретизація загальних атрибутів добровільної жіночої ініціативи виявляє її орієнтацію на розвиток малого підприємництва, яке більшою мірою виконує в суспільстві соціальні функції (тобто націлене на пом'якшення або розв'язання соціальних проблем) або націлене на соціальний ефект. Закономірно добровільна ініціативна жіноча діяльність орієнтована на сфери, що менш прибуткові. Така господарська діяльність, орієнтована на: приватні медичні центри, клініки; дошкільні дитячі заклади; при-

ватні школи, освітні заклади, пансіонати для літніх людей; приватні соціальні служби та ін. Це також господарська діяльність, орієнтована на соціальний ефект: соціальні виробництва для створення робочих місць за цільовими групами; благодійні крамниці для цільових груп та ін.

Конкретизація загальних атрибутів розвитку вимушеного жіночого підприємництва, виявляють, що воно орієнтоване на короткотермінову спекулятивну складову. Серед таких форм жіночого підприємництва: човникова торгівля (спекулятивна функція — швидке покращення матеріальних умов коштом торгівлі товарами широкого вжитку дрібним гуртом і в роздріб методом "човникової" торгівлі); дроп-шипінг (спекулятивна функція — швидке покращення матеріальних умов коштом продажу товарів зі складу виробника через мережу Інтернет); трейдерство, дилерство (спекулятивна функція — швидке покращення матеріальних умов коштом торгівлі цінними паперами на фондовій біржі) та ін. За керованого впливу вимушеність може стати продуцентом розвитку довготермінового жіночого підприємництва через переорієнтацію ініціативи на нестандартні форми зайнятості (зокрема, блогерство, фриланс, онлайн-освіту, онлайн-коучинг та інші).

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у формалізації та моделюванні базових передумов, що стимулюють розвиток жіночого підприємництва із урахуванням факторів гендерної самореалізації.

Література:

1. Буда Т.Й. Гнучкі та нестандартні форми зайнятості: соціальні вигоди та ризики / Т.Й. Буда // Сталій розвиток економіки, 2016. — № 2. — С. 149—157.
2. Гук А. П. Гнучка нестандартна зайнятість: систематизація форм і використання на ринку праці України // Український соціум. — 2016. — С. 114—129.
3. Джонсон Дж.С. Успіх у бізнесі: Перешкоди та стимули на шляху українських бізнес-леді // Український соціум: науковий журнал. — № 4 (51). — 2014 — С. 62—75.
4. Дихають у потилицю. Частка жінок-підприємців в Україні зростає на 1% на рік. URL: <https://ua-news.liga.net/economics/news/dihayut-u-potilitsyu-chastka-jinok-pidpriemstv-v-ukraini-zrosta-na-1-na-rik> (дата звернення 15.07.2020).
5. Олійник Н.Ю. Жіноче підприємництво в Україні: Особливості та перспективи / Н.Ю. Олійник // Фінансовий простір, 2015 — № 2 (18). — С. 408—414.

6. Смаль В. Аналітичне дослідження "Інклюзивний розвиток бізнесу: жіноче підприємництво" // Проект міжнародної технічної допомоги "Партнерство для розвитку міст" 2018. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/490/Woman_Business_PLEDDG_2019.pdf (дата звернення 15.07.2020).

7. Соціальне підприємництво. Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування. / Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. — Київ, ТОВ "Агентство "Україна", 2017. — 92 с.

8. Як Covid-19 змінив жіноче підприємництво і гендерну рівність в Україні. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/vid-mozhlyvostei-do-zmin/2020/12/28/243313/> (дата звернення 15.07.2020).

References:

1. Buda, T.J. (2016), "Flexible and non-standard forms of employment: social benefits and risks", *Stalij rozvytok ekonomiky*, vol. 2, pp. 149—157.
 2. Huk, L.P. (2016), "Flexible non-standard employment: systematization of forms and use in the labor market of Ukraine", *Ukrains'kyj sotsium*, pp. 114—129.
 3. Dzhonson, Dzh.S. (2014), "Success in business: Obstacles and incentives in the way of Ukrainian business women", *Ukrains'kyj sotsium: naukovyj zhurnal*, vol. 4 (51), pp. 62—75.
 4. Mjasishhev, A. (2020), "Breathe into the back of the head. The share of women entrepreneurs in Ukraine is growing by 1% per year", available at: <https://ua-news.liga.net/economics/news/dihayut-u-potilitsyu-chastka-jinok-pidpriemstv-v-ukraini-zrosta-na-1-na-rik> (Accessed 01 March 2021).
 5. Olijnyk, N.Yu. (2015), "Women's entrepreneurship in Ukraine: Features and prospects", *Finansovij prostir*, vol. 2 (18), pp. 408—414.
 6. Smal', V. (2018), "Analytical study "Inclusive business development: women's entrepreneurship"", available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/490/Woman_Business_PLEDDG_2019.pdf (Accessed 01 March 2021).
 7. Doluda, L. Nazaruk, V. and Kirsanova, Yu. (2017), *Sotsial'ne pidpriemnytstvo. Biznes-model'. Reiestratsiia. Opodatkuvannia [Social entrepreneurship. Business model. Registration. Taxation]*, TOV "Ahentstvo "Ukraina", Kyiv, Ukraine.
 8. Rivchachenko, M. (2020), "How Covid-19 has changed women's entrepreneurship and gender equality in Ukraine", available at: <https://life.pravda.com.ua/projects/vid-mozhlyvostei-do-zmin/2020/12/28/243313/> (Accessed 01 March 2021).
- Стаття надійшла до редакції 09.03.2021 р.